

chúng sanh, thọ giả. Hà di cố ? Nhược thì phi pháp tướng, tức trước ngã, nhưn, chúng sanh, thọ giả. Thì cố bất ưng thì pháp, bất ưng thì phi pháp).

Chấp có pháp tướng là chấp hữu, chấp không pháp tướng là chấp vô. Sở dĩ Kim-Cang dạy chúng ta không nên biên kiến như thế là vì sắc cũng tướng, mà không cũng là tướng nữa. Đó là cái chơn-ly đệ như nghĩa đệ của Trung-đạo vậy.

322. V. Khi một người tu hành chứng được chơn-ly viên dung bình đẳng của Trung-đạo thì phá được những tâm bịnh nào ?
Đ. Trước hết phá được năm thứ tâm sai biệt là: lòng tướng của vô lượng tâm chấp trước, kế đó đoạn được trần sa hoặc, nghiệp vô minh căn bản không còn, thành bực Chánh-giác.

Năm thứ tâm sai biệt là :

1.— *Tâm tướng sai biệt* : Tướng là trời hơn, là được việc, là thành công. Người nào có cái tâm này không bao giờ nhường, nhìn ai. Luôn luôn mưu toan tranh lợi giựt giải, hoặc tâm phược ngàn, kế để phông tay trên, bới họ cho rằng ai ra tay trước thì mạnh (tiền hạ thủ vi cường). Trong lúc tranh đua, hệ thăng thì vui mừng, còn bại thì đau khổ. Trọn đời hành như game mình trong cảnh vui cảnh khổ.

2.— *Tâm y sai biệt* : Y là dựa theo ngoài cảnh lực trần, mà lực trần thì lúc nào cũng dời đổi, khi vậy khi khác. Nói tất là tất cả sự vật đều vô thường, đều ở trong cái luật sanh, trụ, di, diệt, chung nó biến đổi từng sát na (nháy mắt). Sự vật biến đổi bất thường như vậy, mà ta nào có tình ngộ, nên đem tâm y trụ vào, đó, cho nên trong lòng không duy như vậy. (1) lúc nào cũng tan loạn muôn sai ngàn biệt, gọi là tâm y sai biệt.

3.— *Tâm chấp trước sai biệt* : Do tâm Y-sai-biệt nên mới có tâm chấp trước sai biệt, tức là cái lòng đeo níu chấp trước cảnh vật, bới vì tâm y trụ vào đâu thì mê chấp vào đó.

Nếu tâm ta trụ vào sắc-tướng, thì tâm thức bèn phân chia hình này tướng nọ, phân-biệt màu này sắc kia. Nói tất là hệ phân-biệt sắc-tướng thì đi lần tới sự phân-biệt pháp-tướng. Từ sự phân-biệt pháp-tướng mà đi lần tới sự phân-biệt danh-tướng, cho nên lúc nào cũng mắc kẹt trong muôn ngàn sự tướng của trần-thế mà trầm-luân bề khổ. Trong cái cảnh vọng tâm tướng tục (?), tâm thức tạo ra cả một đồng niệm-tướng biến-dịch (biến-hoá đời-dối) mau lẹ phi thường, không thể lường được. Những cái tâm chấp-trước này, từ tế-tướng đến thô-tướng, khổ mà phân tích cho rành-mạch, mặc dầu chúng nó kết-cấu lại có thông-lệ, có thành phần.

(1) *Duy nhất tâm thanh tịnh* : Chỉ có một lòng trong sạch.

(2) *Vọng tâm tương tục* : Tâm vọng động nối tiếp nhau mãi mãi.

Hệ cảnh biến đổi thì tâm cũng biến đổi theo, thành ra tâm này biến làm tâm kia, tâm kia biến làm tâm nọ, vì vậy mà có vô lượng tâm sai biệt (khác nhau), cũng như phim chiếu bóng trên màn bạc, luôn luôn linh hoạt và thay đổi, gọi là tâm chấp trước sai biệt.

4.— *Tâm thị sai biệt* : Thị là thị-hành. Như trên đã nói : Nhưt thiết sự vật đều là biến dịch phi thường, không ngừng nghỉ một giây phút nào, vì lẽ ấy mà tâm của ta dời đổi luôn. Bới vậy cho nên, muốn có một sự thị-hành đúng với lòng ước mong và sự sắp đặt trước của mình, thật là một điều khó-khăn. Có khi lòng ước ao như thế này, lại thị-hành sai khác đi, gọi là tâm thị-sai-biệt. Tâm cảnh không đi đối, ngôn hành không hiệp nhưt, đó là tâm thị-sai-biệt.

5.— *Tâm hành kiến sai biệt* : Tất cả những cái tâm sai biệt gom góp lại, tạo thành một năng lực của thời quen (habitude), bất người phải khuất phục không mấy người cưỡng lại được, gọi là tâm thành-kiến sai-biệt. Thành-kiến là một cái nghiệp nặng-nề hơn hết trong các thứ nghiệp mê-làm. Bới vậy cho nên, khó mà học đạo nghe pháp, vì nó bắt mình cố chấp những sự hiểu biết riêng biệt của mình, dầu ai nói đúng-chơn-ly mình cũng dầy, khó mà thảo luận phát pháp với ai được, do lẽ này mà nhiều khi người ta nói khác với sự hiểu biết của mình, đáng lẽ phải quán xét trở lại và so sánh, hai tiếng chuông : trái lại, chẳng những không nghe mà còn nổi sân là khác. Nhiều người tu-hành không có lấy một người bạn để cùng nhau thức tỉnh, cùng nhau học hỏi tu tập, cũng do thành-kiến cố chấp mà ra. Hệ thành-kiến càng sâu thì sự cố chấp càng lắm, cố chấp càng lắm, thì tánh sân lại càng như dầu sôi lửa đỏ.

Một pháp Trung-đạo, chẳng những phá được tâm thành kiến sai-biệt, mà lại còn phá luôn sáu mươi hai môn kiến chấp cũng là vô lượng tâm sai biệt cũng bị đánh tan. Huyền-diệu thấy !
323. V. Muốn tỏ-ngộ rốt-ráo cả bề sâu cũng như bề rộng về chơn-ly sắc không của Đại-thừa, cần phải đi sâu vào pháp nào nữa ?

Đ. Còn rất nhiều không thể nói hết được, nhưng có một pháp đại đa số người tu-hành đều nói đó mà hiểu sâu và rộng chơn-ly sắc không của Đại-thừa Phật-học, ấy là pháp «bất sanh bất diệt». Nhưng, trước khi học-hỏi pháp bất sanh bất diệt, nên biết qua pháp «sanh-diệt» của Tiểu-thừa và pháp «huyền sanh huyền diệt» của sai-biệt-tri Bồ-tát, đáng cho để hiểu theo phương-tiện đi từ thấp lên cao.